

N:o 237.

Af herr **K. H. Branting m. fl.** om *ändring af 13, 14, 17 och 19 §§ riksdagsordningen.*

I Kungl. Maj:ts proposition n:o 26 till innevarande års riksdag, till hvilken bifogats 1904 års rösträttsproposition, anför chefen för justitiedepartementet som hufvudsakligt skäl för sitt vidhållande af förra årets rösträttsproposition följande:

På grund af nu anmärkta röstsiffror läser det vara tydligt, att af de förslag, som vid 1904 års riksdag framkommo till den föreliggande frågans lösning, Kungl. Maj:ts var det, som vann den största anslutningen inom representationen. Utgången i kamrarna bör således ej anses utgöra något hinder att lägga det kungl. förslaget till grund för en ny proposition i ämnet, om eljest detta förslag vid förnyad pröfning finnes tillfredsställande. I sådant hänseende vidhåller jag min till statsrådsprotokollet den 5 februari 1904 yttrade mening om de proportionella valens stora företräden framför majoritetsvalen. Särskildt vill jag här framhålla, att med tillämpning af proportionella val en majoritet inom valmanskåren ej kan, såsom vid majoritetsvalen ställes i utsikt, tillskansa sig större antal platser än det, hvartill dess styrka berättigar, förutsatt dock att minoriteten bevakar sina intressen. En naturlig önskan hos den samhällsklass, som hittills varit talrikast representerad i Andra Kammaren, att varda tillförsäkrad det inflytande, som rättvisligen bör tillkomma den, skall ock, det är min öfvertygelse, leda därtill, att ett på allmän rösträtt grundadt förslag, som ej är förenadt med proportionellt valsätt, svårligen kan väntas blifva antaget åtminstone under den närmaste framtiden.

I detta opportunistiska resonemang om olika förslags riksdagsutsikter äro vi fjärran från de stora, allmänna, ideella synpunkter, ur hvilka herr justitieministern i fjol motiverade sitt förslag, synpunkter hvilka då från demokratiskt håll måste tillvinna själfva hans framträdande ett varmt erkännande, äfven om sedan detta ej kunde skänkas åt det slutliga förslaget. Vi anse emellertid att de allmänna grundsatser, på hvilka krafvet på allmän rösträtt hvilar, ej böra helt saknas

i årets rösträttsförslag, och vi taga oss därför friheten här anföras följande ur hvad herr justitieministern år 1904 fann sig böra framhålla:

Större välmåga och bättre folkundervisning samt större möjlighet att på flera olika sätt inhämta allmänt vetande hafva skapat en folkbildning, betydligt öfverlägsen den, som förut varit rådande. På landet verka folkhögskolor till upplysningens höjande, och förvaltningen af de kommunala angelägenheterna har utvecklats en stor förmåga af själstyrelse. De arbetareorganisationer, som flerstädes, särskildt i städerna, kommit till stånd, de föreningar och samfund af olika slag, som snart sagdt öfverallt i landet finnas, hafva i hög grad verkat lifvande och uppfostrande på samhällsmedlemmarnas vilja och förmåga att deltaga i allmänna angelägenheter. Såväl i städerna som på landsbygden hafva uppstått storindustriella anläggningar med sammanträngd befolkning, hvilken visat sig vara lifligt intresserad af hvad som tilldrager sig i samhället och närmast af de frågor, som röra denna befolknings intresse och välbefinnande. Det påstås torde numera icke jäfvas, att åtminstone hos denna samhällsklass finnes ett allmänt och lifligt känt behof att äga inflytande i representationen, och om än en betydande utvidgning af valrätten till förmån för denna samhällsklass faktiskt inträdt genom den allmänna välmågans ökande och penningvärdets fallande, kan det dock icke bestridas, att just samma klass redan länge känt sig otillfredsställd med nuvarande rösträttsbestämmelser.

Oaktadt dessa förhållanden har hittills intet förslag om utsträckning af den politiska rösträtten kunnat genomföras. Under tiden hafva de till en början svagt ljudande fordringarna på införandet af allmän rösträtt allt mer och mer vunnit i styrka, och på sista tiden har ytterligare en omständighet tillkommit, som fört rösträttsfrågan framåt. Efter den lösning af försvarsfrågan, som år 1901 kom till stånd, har det erkänts vara rättvist eller billigt, att de medborgare, som nu i så hög grad komma att ofra tid och krafter åt landets försvar, äfven få aktivt deltaga i valen till folkrepresentationen.

Och vidare yttrade herr justitieministern:

Af den folkbildning, vårt land skänker sina söner, äga alla rätt till lika delaktighet. Från denna synpunkt synes mig rättvist att alla män, som uppnått politisk myndighetsålder, i lika mån få inverka på de val, hvarur den folkvalda delen af Riksdagen framgår. Det synes mig äfven rättvist att alla de, som hvar på sin plats utgöra nyttiga beståndsdelar af samhället, utföra sin del af dess arbete och bära sin del af de bördor, samhället måste pålägga dem, jämväl äga rätt att, utan hänsyn till förmögenhetsställning, blifva delaktiga af den främsta rättighet samhället skänker, den att äga inflytande på landets lagstiftning. Den skillnad, som härutinnan består mellan olika samhällsklasser i vårt land, har alstrat ett visst missförstånd mellan klasserna och kan onekligen medföra en fara för ett lugnt framåtskridande i kulturellt och ekonomiskt afseende.

Af dessa skäl kan en åtgärd, som blott åsyftar nedsättning af nu stadgade censusbelopp, icke vara tillräcklig. Den skulle endast sätta en godtycklighet i stället för en annan; den skulle icke skapa den likställighet, som är ett villkor för att alla medborgare i ett fritt land må känna sig solidariska. De nu från politisk rösträtt utestängda hafva gifvetvis, liksom alla andra, sina särskilda intressen i samhället. Dessa kunna omöjligen effektivt bevakas af andra samhällsklassers

målsmän, helst de ju ofta hafva helt motsatta intressen och därför torde vara böjda att, om än omedvetet, eftersätta hvad för de nu utestängda kan vara gagneligt. Om däremot alla intressen i samhället äro i den folkvalda kammaren vederbörligen företrädda, bör detta vara ägnadt att gifva staten en inre fasthet och styrka, som, förutsatt att motvikt finnes i händelse af maktmissbruk, undanröjer faran för inre omstörtningar. Det synes därför vara riktigt och äfven politiskt klokt att på den allmänna rösträttens grund söka finna lösningen af rösträttsfrågan. Oklokt skall det däremot i längden blifva att i ett land som vårt från rösträtt utesluta stora samhällsklasser.

Och efter en öfverblick af hur den allmänna rösträtten införts i en mängd af Europas stater fortsatte herr justitieministern:

Den lärdomen torde andra länders politiska historia dock gifva, att politisk rösträtt i längden icke kan undanhållas de samhällslager, som ställts utanför en godtyckligt uppdragen förmögenhetsgräns.

Det är naturligt, att den allmänna rösträtten skall verka till en demokratisering af samhället och dess åskådningar. Däruti kan icke ligga någon fara för statens välfärd. Tvärtom kan förutsättas, att den allmänna rösträtten skall i icke ringa grad underlätta genomförandet af viktiga sociala reformer till samhällets bästa. Ofta har emellertid framhållits, att hos den stora massan icke kan finnas tillbörlig politisk insikt och att den allmänna rösträtten kan skapa ett massvälde, som ställer sina intressen uteslutande i förgrunden och bringar särskildt den ekonomiska utvecklingen i fara. Den förra af dessa erinringar förtjänar enligt min tanke föga afseende. Det är ej massan som direkt bestämmer; den endast väljer sina ombud, och det torde icke med fog kunna sägas, att dessa i regel besitta mindre insikt än andra klassers representanter. Det ofta hörda talet åter, att den allmänna rösträtten i andra länder visat sig vara samhällsfarlig, har, såvidt jag har mig bekant, ej bestyrkts af erfarenheten från dessa länder. Den allmänna rösträtten har icke framkallat några häftiga omstörtningar; den har snarare förkommit dem.

Vi vidhålla om dessa uttalanden hvad vi i vår motion i fjol uttryckte, då vi skrefvo:

»De grundsatser, som i här anförda stycken utvecklats, äro den moderna demokratiens. Vi gifva dem vår fulla anslutning.» Men tyvärr måste vi nu som då också konstatera, att Kungl. Maj:t i själfva det förslag, som skulle vara byggdt på dessa grundsatser, på flera afgörande punkter offrat sina egna så klart utvecklade principer.

1. *Åldersstrecket.* Kungl. Maj:t fann i fjol den nu gällande politiska åldersgränsen »alldeles för låg». Till stöd härför åberopades lagstiftningen i en del andra länder samt Kungl. Maj:ts proposition af 1902, hvilken föreslog valrätt »från och med kalenderåret näst efter det, hvarunder valmannen uppnått 25 års ålder».

I år anför herr justitieministern härom endast:

»I afseende å den åldersgräns, som bör stadgas för utövande af politisk

rösträtt, kunna meningarna helt naturligt vara delade därom, huruvida siffran skall sättas till 24 eller 25 år, men skäl torde ej föreligga att frångå den förut föreslagna åldersgränsen af 25 år, hvilken äfven synes för sig hafva öfvervägande sympatier inom Riksdagen.»

Vi tillåta oss att gent emot denna ganska intetsägande motivering kort och godt vidhålla vår mening, att Kungl. Maj:ts åldersstreck är alldeles för högt. Det innebär en omotiverad bortskärning af fyra stora åldersklasser, hvilka, för att tala med justitieministern, »hvar på sin plats utgöra nyttiga beståndsdelar af samhället, utföra sin del af dess arbete och bära sin del af dess bördor».

Antalet män mellan 21 och 26 år är enligt vår officiella statistik ej mindre än 209,000. Man må också erinra sig, att, då valen blott återkomma hvart tredje år, t. ex. den åldersklass, som under ett valår fyller 25 år, först vid 28 år skulle faktiskt bli i tillfälle att första gången utöfva sin rösträtt. Kungl. Maj:ts förslag leder alltså till ett betänkligt försvagande af de yngre åldersklassernas insats i vårt land, så mycket mera opåkalladt som medelåldern i Sverige för närvarande är högre än i något annat land på jorden.

2. *Fattigvårdstrecket.* Äfven på denna punkt vidhåller Kungl. Maj:t sitt förslag till formulering. Dock gör herr justitieministern i detta sammanhang följande nya uttalanden:

»Väl kan det i särskilda fall, där sjukdom eller andra olyckor vållat att fattigunderstöd behöft mottagas, vara hårdt att familjefadern därigenom skall förlora sin rösträtt. Men denna hårdhet framträder ej starkare för en understödtagare än för den, som ej kunnat betala sina skatter eller kommit i konkurstillstånd. I afseende å betydelsen af uttrycket: »häftar för understöd» är att anmärka, att då i förordningen om fattigvården stadgas återbetalningsskyldighet endast beträffande understöd, som någon själf mottagit eller som enligt förordningens 1 § tilldelats hans hustru och minderåriga barn, annat fattigunderstöd ej kan med detta uttryck afses, således ej t. ex. understöd till fattigt barn i skolåldern. Den af Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen af ifrågavarande bestämmelse förutsätter således för sin tillämplighet ett enkelt, jämförelsevis lätt utredt förhållande och torde icke i tillämpningen erbjuda några större svårigheter.»

Vi känna oss för vår del icke vissa på att den mera liberala tolkning Kungl. Maj:t här gör gällande, att t. ex. mottaget understöd till fattigt barn i skolåldern ej skulle medföra familjefaderns diskvalificering till rösträtt, skulle också i praktiken alltid bli gällande. Men äfven om så vore, så taga vi fasta på att Kungl. Maj:t utan omsvep erkänner, att fall finnas, då det vore »hårdt» att tillämpa denna diskvalifikationsgrund. Formuleringen af stadgandet synes sålunda efter Kungl. Maj:ts eget medgifvande vara alltför kategorisk. Ty icke kan man

försvara en orättvisa eller som justitieministern säger »hårdhet» med en förklaring att man bibehåller andra orättvisor, som äro lika hårda. Vi vidhålla för vår del, att såväl denna »hårdhet» som ock krafvet å fullgjord skattebetalning rättvisligen bör utgå ur rösträttsvillkoren. Ja, vi skulle önska att jämväl konkurstillstånd icke under *alla* förhållanden vore en diskvalifikation för valrätt, ty i många fall är det dock hederliga och dugliga personer, hvilka genom vidriga omständigheter eller hjälpsamhet mot andra kommit i detta svåra ekonomiska tillstånd. Men då det hittills varit och fortfarande är en allmänt gällande uppfattning, att den som ej råder öfver sin egendom icke bör äga valrätt, göra vi dock intet yrkande därom. Emellertid, det bör sökas en jämkning i Kungl. Maj:ts formulering af fattigvårdstreckets. Vi framlägga förslagsvis till utskottets bepröfvande densamma, som vi i fjol stannade vid.

3. *De båda utskyldstrecken.* Gent emot Kungl. Maj:ts vidhållna fordran på betald skatt under minst tre år till både stat och kommun, där sådan åligger, anse vi oss böra här ånyo anföra de af oss i fjol gifna skälen mot dessa farliga »garantier»:

Principiellt innebära bägge dessa villkor ett bestämdt afsteg från den allmänna rösträttens grundsats. Skatterna böra betalas, därom äro alla ense; men medborgarrätten skall icke köpas med betald debetsedel.

Erkänner man med justitieministern, att rösträtten bör vara oberoende af all census, kan man endast genom en våldsamt inkonsekvens åter införa beskattningsprincipen bland valrättsvillkoren. Följden blir då också, som redan från konservativt håll påpekats, att med dessa villkor den del af valmanskåren, som för fattigdom eller sjuklighet befriats äfven från erläggande af mantalspenningar, i själfva verket blir den enda grupp, som riktigt säkert har sin rösträtt i behåll. Däremot få de stora skaror af arbetare och med dem likställda, hvilka, fastän nere vid existensminimum, påläggas direkta utskylder, sin valrätt i verkligheten prisgifven åt de kommunala myndigheternas ofta ojämna och godtyckliga taxering af deras skatteförmåga. Kunna de sedan ej erlägga hvad som påförts dem, så blir den skulden icke afskrifven, äfven om billighetsskäl aldrig så starkt skulle tala härför. I tre år skulle en enda obetald debetsedel utestänga från valrätt en familjefader, som dock bidrager genom vårt indirekta skattesystem kanske med hundratals kronor årligen till statens inkomster och som är pliktig att i farans stund offra lif och blod för sitt land!

Betald skatt till staten står för närvarande icke som rösträttsvillkor. Så mycket mindre skäl då att nu införa ett sådant stadgande, när det stora steget skall tagas från census-rösträtt till allmän rösträtt.

Låt vara, att detta streck efter åtskilligas mening icke skulle i praktiken blifva af alltför ingripande betydelse, det kommer dock att stå kvar som en motsägelse, hvilken andra folk icke känna till i sin allmänna rösträtt. Vi vidhålla följaktligen det gamla folkkravet, att rösträtten skall hållas helt oberoende af den direkta beskattningen.

Men Kungl. Maj:t har icke stannat vid att fordra utskylderna till staten betalda. Äfven skatten till *kommunen* kräfvades erlagd sedan tre år.

I vår nuvarande rösträttsordning utgör den kommunala valrätten grunden för den politiska. Med öfvergång till allmän rösträtt uppgifves helt denna grund. Medborgare, som icke äro kommunalt skattskyldiga eller röstberättigade, rycka i hundratusental fram till den politiska valrätten, i likställighetens intresse och utan hänsyn till förmögenhetsställning, såsom justitieministern i anförda stycken närmare utvecklat.

Fastän sålunda hvarje samband afklippts mellan kommunal och politisk rösträtt, håller Kungl. Maj:t lika fullt fast vid fullgjord skattskyldighet till kommunen som rösträttsvillkor. Det ologiska och förvända i en sådan sammankoppling synes oss ligga i öppen dag. Och ur praktisk synpunkt har med slående styrka bl. a. framhållits de kommunala bördornas ytterliga ojämnhet i olika kommuner och exempel ha gifvits på talrika fall, då detta kommunala s. k. utskyldsstreck leder till uppenbar obillighet och orättvisa. Vi erinra härvid om det uttalande i ämnet, som gjorts af Frisinnade landsföreningens förtroenderåd.^{*)} Man må äfven beakta, att det kommunala utskyldsstrecket vänder sig med särskild tyngd mot de samhällslager, som något höja sig öfver existensminimum. Med våra nuvarande skatteförhållanden växa bördorna för dessa i orimlig grad, så fort man lämnar det skattefria minimum något bakom sig. Men det kan aldrig vara en klok eller rättvis politik att så att säga förutbestämma till decimering vid valurnorna de samhällsgrupper, hvilka just lyckats höja sig till en börjande dräglig bärning.

Icke heller har man någonstädes i utlandet, där allmän rösträtt är införd, på dylikt sätt hopblandat censusprincipen och personlighetsprincipen. Och vårt »mogna och trogna» folk lär icke känna sig tillfreds med att ensamt lyckliggöras med en stark kringskärning i den allmänna rösträtten, som hos andra nationer icke sättes i fråga.

Det var enligt officiella uppgifter ej mindre än 104,000 män öfver 25 år, däraf 47,000 öfver 40 år, hvilka vid senaste utredning befunnos

^{*)} Att sedan dess både denna korporation och Liberala samlingspartiet funnit sig böra förorda det kommunala utskyldsstrecket, minskar icke det sakliga värdet af den kritik, som i här åberopade aktstycke riktades mot detta streck såsom »ojämnt verkande, olämpligt och orättvist.»

häfta för obetalda utskylder till kommunen. Men man kan befara, att denna redan så väldiga siffra skulle svälla ut högst ansenligt, därest kommunala myndigheter finge någon anledning att taxera upp strängare än nu de medborgare, som befinna sig vid existensminimum. Läggas härtill de 56,000, som mankerat för mantalspenningar, så ha vi all utsikt att, tack vare detta kommunala utskyldstreck, få en rösträtt, som blott till namnet är »allmän», men i verkligheten stänger ute, ytterst helt enkelt för fattigdoms skull, *hundratusentals* svenska medborgare.

4. *Värnpliktstrecket.* Hvad slutligen beträffar krafvet på *fullgjord värnplikt*, är det sedan 1901 års härordningsbeslut sammankoppladt med vår rösträttsfråga. Det torde med den tolkning justitieministern i fjol däråt gifvit icke behöfva vålla allt för stora olägenheter. Men då det å andra sidan synes oss alldeles öfverflödigt, enär staten icke saknar utväg att sörja för att värnplikten blir fullgjord äfven utan att stadga något politiskt extra straff för de tredskande, ha vi likväl icke medtagit detta villkor i vårt förslag.

* * *

Men om sålunda efter vår mening den allmänna rösträttens princip i flera fall kringskurits och genom fordran på skatteplikt särskildt till kommunen alldeles uppgifvits i Kungl. Maj:ts förslag, så återstår mot detta ännu en invändning, som i mångas ögon torde ensam vara tillräckligt afgörande: Kungl. Maj:t föreslår, trots landets tydliga obenägenhet och trots Andra Kammarens nej år 1904, att vi skulle utbyta vårt nuvarande valsätt till Andra Kammaren mot *proportionella val*.

De allmänna invändningar vi redan i fjol häremot gjorde behålla, som oss synes, sin fulla giltighet. Vi yttrade då:

»Den kommittéutredning, som Kungl. Maj:t låtit anställa om hur ett sådant valsystem hos oss skulle kunna anordnas, har visserligen utmynnat i ett med omsorg utarbetadt förslag, hvars tekniska detaljer vunnit mycket erkännande, äfven om grundade invändningar icke heller saknats. Men därifrån är steget mycket långt till att påstå, att detta förslag, som Kungl. Maj:t i hufvudsak gjort till sitt, också skulle vara för våra förhållanden *lämpligt* att införa.

Den allmänna folkopinionen delar påtagligen icke alls justitieministerns belåtenhet öfver kommitténs valmetod. Det synes oss klart, att man i fråga om rösträttsreformens anordning måste fästa det allra största afseende vid att denna blir sådan, att folket verkligen *känner* sig ha omsider erhållit den medborgarrätt det så länge kräft. Man kan därvid ingalunda slå sig till ro, som Kungl. Maj:t synes göra,

med att allmänheten icke heller på andra områden fullt förmår sätta sig in i en ny lagstiftnings detaljer. Den nya valrättens utöfning skulle ju angå alla, och ställes då valmannen inför en valmekanisk apparat, hvars sätt att funktionera han icke kan tillräckligt genomskåda, alstras själfallet ett misstroende, som får naturlig näring af den enkla betraktelsen, att alla dessa nya invecklade anordningar först skulle behövas, då rösträtten omsider blef *allmän*; så länge fåtalet ensamt valde, var enmanskretsar och enkelt majoritetsval det själffallna valsättet.

Vi tro icke, att någon folkligt sinnad man skall vilja på allvar drifva den satsen, att man bör påtvinga svenska folket, vid dess viktigaste utöfvande af sin medborgarrätt, en valmetod, som folket icke känner och icke vill veta af. Det nu ifrågasatta systemet har aldrig förut hos oss tillämpats på något område af det offentliga lifvet, dess detaljer äro ju till och med fullständigt nykonstruerade. Hur högt man än må på vissa håll skatta dess förtjänster, måste väl dock medgifvas, att både förtjänster och fel äro för de blifvande valmännen obekanta, och att det stora flertalet af dessa följaktligen skola stå ganska villrådiga inför problemet, huru de skola kunna tillämpa det med bästa verkan för hvars och ens önskningsar.

Justitieministern framhåller procedurens enkelhet för den enskilde valmannen. Men det är dock icke för att vinna nöjet att få lägga en valsedel i en urna, som rösträttsrörelsen gått öfver landet. Denna har syftat till att gifva menige man möjlighet att med röstsedeln göra sin politiska mening hörd; men kommittén och efter den justitieministern måste själfva erkänna, att efter deras system, med frihet att gå utom partilistorna, valmannen ej kan fullt beräkna verkan af den röstgifning han kanske af olika skäl fördelar rundt omkring på valsedelsfältet. Justitieministern synes föreställa sig att, »om blott hvarje valman vid namnunderstrykningen gifver uttryck åt sina personliga önskningsar, skall valresultatet i sin helhet blifva tillfredsställande». Detta är en fullständig illusion. Tvärtom, underordna sig icke valmännen i stor utsträckning partidisciplinen och partiberäkningarna, så blir hela röstningen ett kaos med fullständigt oberäknelig utgång.

Äfven de, som vilja tro, att det nu föreslagna proportionella valsättets metodik snart nog skulle ingå i folkmedvetandet, torde för öfrigt nödgas medgifva, att särskilda invändningar kunna göras mot systemets lämplighet vid sådana val, hvarom här är fråga. De stora valkretsarna, som särskildt i vissa delar af vårt land blefve nödvändiga, måste i hög grad försvåra den önskvärda personkännedom om kandidater från andra delar af länet. En ringa oaktsamhet eller försummelse

vid anmälningarna i början af den långvariga valproceduren kan för ett helt partis räkning faktiskt upphäfva hela valrätten. Och motsättningarna mellan land och stad, som man just ville undgå, skulle ganska visst i nästan hvarenda valkrets göra sig starkt gällande.

Man må emellertid tillmäta dessa och många andra *lämplighets*-invändningar, som skulle kunna framdragas, större eller mindre betydelse efter olika principiell uppfattning om de proportionella valens önskvärdhet. Därom borde dock alla kunna enas, att en nödvändig förutsättning för att valsättet skall verka till rättvisa är, att det tillämpas *fullständigt*, sålunda t. ex. icke så, som 1896 föreslogs, på blott en del af Andra Kammarens medlemmar.

Men alldeles samma afgörande invändning, för hvilken 1896 års förslag föll, att det bakom en mask af rättvisa dolde en verklig orättvisa, måste nu riktas mot Kungl. Maj:ts förslag. Fastän budgeten i vårt land, när kamrarna stanna i olika mening, fastställas genom gemensam votering, föreslår nu Kungl. Maj:t proportionella val endast till Andra Kammaren. Och dock borde väl äfven i Första Kammaren, för att tala med justitieministern, »allas berättigade intressen, så vidt ske kan, komma till sin rätt» — såvida man icke hellre vill anvisa åt en genom själfva valsättet så utpräglad representation för ett ensidigt förmögenhetsintresse en mera blygsam plats i författningen än att äga »i alla frågor lika behörighet och myndighet» med den af hela folket proportionellt valda Andra Kammaren.»

Så långt vår motion år 1904. Men när vi därpå fortsatte att justitieministern själf syntes hafva känt att här var en Achilleshäl i hans förslag, ty han motsatte sig endast helt svagt införandet af proportionsval äfven till Första Kammaren, så måste vi nu medgifva att vi bedömt hans ståndpunkt allt för gynnsamt. Ty i propositionen till innevarande års riksdag uttalar han sig alldeles bestämdt och otvetydigt *mot* en sådan anordning. Han yttrar:

»Jag bestrider att de båda frågor man sålunda velat sammanföra, stå i något organiskt samband med hvarandra; de göra det så mycket mindre, som Första Kammaren uppenbarligen fått den särskilda uppgiften att utgöra ett återhållande element till förhindrande af förhastade beslut af representationen. Tanken på införandet af proportionella val här i landet har ursprungligen framkommit med hänsyn till önskvärdheten att vinna en både effektiv och snar lösning af frågan om utsträckt valrätt till Andra Kammaren. När denna önskan nu står inför möjligheten att kunna förverkligas och man då påyrkar införande af proportionella val äfven till Första Kammaren, framställer man helt enkelt ett nytt anspråk, och ett anspråk därjämte, som man måste inse vara af beskaffenhet att ej kunna i den närmaste framtiden realiseras.

Till stöd för detta nya anspråk har åberopats, att införandet af proportionella val enbart till Andra Kammaren skulle medföra att Första Kammaren komme att i frågor, som kunna göras till föremål för gemensam omröstning, tilläggas ökad makt genom det understöd, denna kammare kunde väntas erhålla af representanterna i Andra Kammaren för de mera bemedlade i samhället. Hvilket ringa inflytande dessa skola kunna öfva på Andra Kammarens sammansättning, framgår emellertid af en nyligen gjord uundersökning, enligt hvilken antalet enskilda personer, som år 1903 voro påförda inkomstskatt, för hela riket uppgick till 191,515. Bland dessa, däri dock äfven kvinnor och personer af mankön under 25 år äro inräknade, utgör enligt verkställda beräkningar antalet af dem, som skatta för en årlig inkomst af 2,000 kronor eller därutöfver, ej mera än omkring 40 %, och äfven om härtill läggas de, som af fastighet beräknas hafva en inkomst af 1,000—2,000 kronor, torde hela antalet af dem, som sålunda skulle kunna anses tillhöra de mera burgna i samhället, ej öfverstiga 100,000. Anser man sig bland de mera burgna kunna upptaga äfven dem, hvilkas inkomst af fastighet beräknas till 600—1,000 kronor, skulle härigenom sistnämnda antal ej ökas med mera än något öfver 30,000. Tages nu i betraktande, att antalet valberättigade efter den föreslagna rösträttsutvidgningen skulle enligt nuvarande folkmängdsförhållanden utgöra omkring 1,000,000. så lärer det ej med fog kunna sägas, att ett förmögenhetsintresse i Första Kammaren skall kunna påräkna något mera betydande stöd af ett motsvarande intresse i Andra Kammaren. Tvärtom bör det ju vid jämförelse med antalet af dem, som vid senast förrättade allmänna val till Andra Kammaren voro röstberättigade, hvilket antal utgjorde blott 382,075, vara uppenbart att de mindre bemedlade i samhället skola enligt Kungl. Maj:ts förslag så öfvervägande behärska valen till Andra Kammaren, att ett förmögenhetsintresse i Första Kammaren då icke kan på långt när vinna det understöd i Andra Kammaren, för hvilket möjlighet nu finnes. I stället för att hålla det anförda skälet giltigt, torde man snarare kunna säga, att de, som nu i sammanhang med införande af allmän rösträtt påyrka bibehållandet af majoritetsvalen eller införandet af proportionella val äfven till Första Kammaren, vilja i fråga om maktfördelningen mellan kamrarna åstadkomma till Andra Kammarens fördel en större rubbning, än som ensamt af rösträttens utvidgning bör blifva en följd. Jag vidhåller min förut uttalade åsikt, att en uppriktig önskan att nu eller i den närmaste framtiden få rösträttsfrågan löst ej kan förenas med ett anspråk att samtidigt genomdrifva en reform i fråga om Första Kammarens bildande.»

Oss synes tvärtom att dessa frågor hafva ett organiskt samband. Ty visserligen ligger det i tvåkammerssystemets natur att den ena skall utgöra en i viss mån återhållande kraft. Men vi förmena att det hvarken kan vara klokt eller rättvist att åt den fyrkvalda Första Kammaren öfverlämna gent emot den »proportionellt» splittrade Andra Kammaren det faktiska herraväldet öfver såväl lagstiftnings- som bevilningsfrågorna. Vår Första Kammare blefve under sakernas nya ordning icke endast ett återhållande element, utan ett absolut behärskaude sådant.

Sjålfva de siffror herr justitieministern anför för att söfva betänksamheten mot ett sådant steg visa enligt vår mening tydligt nog att så

kunde bli fallet. Ty om hela antalet valmän verkligen skulle utgöra 1,000,000, — hvilket vi för vår del på det högsta betvifla, enär alla »garantier» tillsammans nog komma att gallra bort afsevärdt flera än justitieministern här antagit — så böra redan de 130,000 valmän, som af honom medgifvas hafva ett förmögenhetsintresse att bevaka och af hvilka nu en ringa bråkdel (jämte bolagen) helt behärskar valen till Första Kammaren, enligt proportionalprincipen direkt själfva välja ett 30-tal af Andra Kammarens ledamöter. En sådan beräkning är dock, ehuru redan den visar att förmögenhetsintresset på förhand har ganska själfskrifvet till sitt förfogande 180 röster i de gemensamma voteringsarna, fullständigt vilseledande, af två hvar för sig afgörande skäl.

Det ligger för det första i sakens natur och bekräftas af all erfarenhet, att de ekonomiskt bättre situerade valmännen relativt vida mera mangannt deltaga i valen; de ha ofta mera intresse, men framför allt mera tid att ägna åt allmänna värf än de, hvilkas tillvaro utfylles af det dagliga slitet för en knapp brödbit. Särskildt med hänsyn till den ringa politiska lifaktighet, som ännu försports i vida kretsar bland den stora landsbygdsbefolkningen, torde alldeles visst ett mångårigt upplysningsarbete krävas innan några riktiga beräkningar kunna grundas på verkligt allmänt deltagande i valen från dessa klasser. Men antager man att af de 130,000 t. ex. 80 procent afgifva sina röster, medan man för de 870,000 går därhän i sangvinisk uppskattning att 55 procent skulle gå fram till valurnorna — på landsbygden deltog år 1902 af samtliga *nu* röstberättigade icke fullt 42 procent! — så visar en enkel räkning 41 platser i Andra Kammaren för de 130,000 — alltså för denna ringa bråkdel af nationen *garanterad absolut majoritet* vid de gemensamma voteringsarna!

Men i samma riktning verkar ännu kraftigare också ett annat förhållande. Det ligger nämligen i sakens natur och bekräftas också af all erfarenhet, att valmän i framskjuten social och ekonomisk ställning, såsom t. ex. stora godsägare, bruksägare, fabriksdisponenter, representerer för mäktiga bolag o. s. v., utöfva äfven vid de politiska valen ett inflytande, som är ofantligt mycket större än att det kan mätas ensamt af deras personliga röststyrka. Personer, som mer eller mindre äro till sin existens beroende af sådana mäktiga mäns goda vilja, föranledas ofta, äfven där intet spår till obehörigt valtryck kan påvisas, att inrätta sin röstgifning efter hvad de antaga vara för dessa välbehagligt; och ske verkliga valpåtryckningar, för hvilka nog alltid former kunna finnas, som förblifva oätkomliga för lagen, så mångdubblas lätt antalet af de svaga, hvilka följa vinkarna från ofvan. I hur hög grad det sociala

trycket på beroende valmän kan förvanska den af justitieministern uppkonstruerade bilden af ett fritt val efter intressegrupper visar t. ex. den tyska valstatistiken, särskildt från de östra provinserna, där trots en snart 40-årig allmän rösträtt, trots det på vissa håll som så »farligt» ansedda en-mans-krets-systemet och trots ett oafåtligt intensivt politiskt upplysningsarbete de bägge högkonservativa fraktionerna af den s. k. socialaristokratin fortfarande dominera äfven vid riksdagsvalen; de samlade nu senast, år 1903, väsentligen från dessa landsdelar, ej mindre än 1,120,000 röster på sina kandidater och genomdrefvo valet af 71 riksdagsmän. Hr justitieministern skulle däremot med sitt sätt att räkna ha svart på hvitt bevisat oss, att i östra Tyskland den ganska fåtaliga godsägareklassen utan möjlighet till räddning måste dränkas i massorna af egendomslösa landsbygdsproletärer; men de fakta vi här meddelat visa den rätta halten af dylika siffergrupperingar vid skrifbordet, fjärran från det verkliga lifvets realiteter.

Vi tro oss sålunda ha visat att hr justitieministerns kalkyler om förmögenhetsintressets blifvande ringa inverkan på valen till Andra Kammaren äro i grund vilseledande, då de icke taga någon som helst hänsyn till påtagliga och öfverallt af erfarenheten bekräftade förhållanden i det politiska lifvet. Med dem faller också den besynnerliga slutsats han byggt på sina sifferspekulationer, att nämligen majoritetsval till Andra Kammaren eller proportionsval äfven till den Första skulle »i fråga om maktfördelningen mellan kamrarna åstadkomma till Andra Kammarens fördel en större rubbning än som ensamt af rösträttens utvidgning bör blifva en följd.» Raka motsatsen är fastmer förhållandet: om man icke, vare sig genom majoritetsval eller genom konsekvent genomförd proportionalism äfven till Första Kammaren, behåller en möjlighet för en bestämd flertalsopinion att också få flertal i *Riksdagen*, så åstadkommer man faktiskt en rubbning af maktfördelningen mellan kamrarna, som ger Första-Kammar-intressena ett sådant öfvertag, att nationen snart torde komma att känna det fullkomligt olidligt. Röst-rättsutvidgningen till Andra Kammaren får dock efter vår bestämda öfvertygelse aldrig köpas på bekostnad af Andra Kammarens inflytande, icke i någon som helst form. Men det framgår tyvärr allt mera tydligt, icke minst af årets rösträttsproposition jämförd med fjolårets, att kärnpunkten i Kungl. Maj:ts rösträttsprogram är just att i samband med Andra Kammarens oundvikliga demokratisering så stärka Första Kam-marens maktställning, att slutresultatet skall blifva att hela makten i samhället ligger kvar där den hittills legat.

Gent emot sådana sträfvanden framlägga vi för vår del på nytt vårt förslag från fjolåret, syftande till en sådan rösträttsreform, som de nu utestängda massorna af svenska folket kunna känna och fatta som en fullt ärlig och effektiv lösning af den rösträttsfråga, hvilken nu så länge stått på dagordningen. Vi dölja ingalunda att bakom denna reform redan allt tydligare framträda konturerna till andra kraf på ökad politisk rättfärdighet och jämlikhet i vårt samhälle, hvilka under det allt för långa dröjsmålet hunnit växa till afsevärd styrka. Sådana kraf äro: allmän rösträtt äfven för kvinnorna, samt en revision af hela vår författning i demokratisk riktning, hvarvid särskildt träder i förgrunden att det politiska monstrum, som heter vår kommunala röstskala, alldeles må afskaffas och därmed åt Första Kammaren, därest en sådan anses böra bibehållas, må beredas en helt annan uppgift än den nu har, då den genom själfva sin valgrund står hufvudsakligen som representant för den stora förmögenhetens intressen. Men för ögonblicket måste emellertid uppgiften vara att söka få Sverige upp på den allmän-europeiska nivån i fråga om allmän rösträtt för män. Ett tillfälle härtill föreligger ännu i år. Först om också det förspilles, finns det skäl att antaga, att frågan om rösträttsutsträckning till Andra Kammaren närmast kommer igen »med följe».

Vi kunde i fjol inskränka oss till att yrka blott på definitivt antagande af ny lydelse af § 14 riksdagsordningen, med hänskjutande till Kungl. Maj:t dels att uppgöra och framlägga förslag till ny valkretsindelning, på grundval af enmanskretsar för hela riket och utjämning mellan städernas och landsbygdens representationsrätt, dels att formulera förslag till upphäfvande af bostadsbandet för valbarhet, dels att taga under ompröfning huruvida icke vid en sådan valreform också borde införas stadganden om absolut majoritet, eljest omval. Detta vårt skrifvelseförslag föranledde visserligen till ingen riksdagens åtgärd, men man ville dock gärna ha trott, att Kungl. Maj:t, vid den utgång frågan fick i den mera folkvalda kammaren, lika fullt skulle ha verkställt önskvärd utredning särskildt beträffande valkretsindelning efter enmanskretsar. Allt hvad i den punkten från Kungl. Maj:ts sida presterats inskränker sig emellertid till en kritik af det valkretsindelningsförslag, som i fjol framlades af en större grupp motionärer ur Liberala samlingspartiet. Mot detta göres af herr justitieministern gällande att det i åtskilliga fall skulle lämna Kungl. Maj:t tillfälle att vid valkretsarnes reglering bedrifva s. k. valkretsgeometri.

Det bör närmast vara vederbörande motionärers egen sak att

bemöta dessa invändningar. När emellertid Kungl. Maj:t helt undandragit sig att själf lämna förslag till lämpliga stadganden efter enmanskrets-systemet, lärer det icke kunna fordras att enskilda motionärer skola annat än i allmänna drag fylla denna lucka i förefintlig utredning, och vilja vi därför i år hos konstitutionsutskottet vördsamt hemställa att utskottet, därest det finner de allmänna grundsatser vi här nedan framlägga förtjänta af uppmärksamhet, också måtte själf på lämpligt vis omsätta desamma i grundlagstext.

Hvad då först beträffar *valkretsindelningen*, står det för oss som en ren opportunitetsfråga, huruvida stad och land skola som hittills välja hvar för sig, eller om ett visst antal blandade valkretsar nu skall införas. För det senare talar utan tvifvel utvecklingens allmänna tendens, som hastigt skapar industriella centrer äfven på landsbygden, medan ett antal gamla mindre stadssamhällen synas sjunka ned i en ganska vegeterande tillvaro. Den utpräglade skillnaden mellan borgare- och bondestånd, som på sin tid bestämde att stad och land vid de samfällda valens införande dock ordnades hvar för sig, återfinnes icke alls i samma skärpa inom den modärna klassbildningen. Vi känna oss också fullt förvissade om att de breda lagren på land och i stad skola i vida mindre grad än om det gällde blott de nu röstberättigade finna sig på förhand åtskilda af motsatta stads- och landtintressen. Ur denna synpunkt ha vi alltså ingen som helst betänklighet mot ett system ungefär af den typ som i herr Staaffs fjolårsmotion skizzerades, förutsatt naturligtvis att detsamma blir sådant att det i möjligaste mån skyddar mot partiskhet vid valkretsarnes omreglering samt äfven att enmanskrets-systemet konsekvent tillämpas *öfverallt*, också i storstäderna.

På den punkten afvika vi nämligen bestämdt från de liberala motionärernas sätt att resonnera. Vi hålla nämligen före att ett opartiskt afvägdt enmanskrets-system enligt erfarenheten verkligen ger både majoritet och minoritet i stort sedt hvad dem rätteligen tillkommer, och när vid undantagstillfällen en ovanligt stark folkmening utbildar sig, så finna vi det endast gagneligt och i sin ordning, i all synnerhet med ett tvåkammerssystem sådant vi här hafva det, att denna mening kan vid valen göra sig gällande med så tydligt utslag att folkviljan har utsikt att beaktas. Men vi kunna omöjligen bestrida att listval med enkel majoritet är nättopp den valmetod, där man i allmänhet riskerar de största afvikelserna från en sund proportionalitet och där verkligen talet om obehörigt majoritetsförtryck icke kan med fullt fog afvisas. Gent emot dessa principiella skäl kunna vi för vår del icke

tillmäta någon afgörande betydelse åt farhågorna för att man ej skulle kunna uppställa nog bestämda normer för storstädernas valkretsindelning.

Om vi sålunda alls icke hysa någon betänklighet mot ett system med delvis blandade stads- och landvalkretsar, så kunna vi däremot icke fästa den vikt vid denna nyhets införande samtidigt med rösträttsutvidgningen, att vi skulle vilja tillbakavisa ett eljest antagligt reformförslag därför att i detsamma den gamla ordningen, med stad och land väljande hvar för sig, bibehållits. Vi tro, att det rösträttskräfvande svenska folket i det stycket tänker som vi: den ärliga allmänna rösträtten är hufvudsak, anordningarna med valkretsar, blott de icke göras i syfte att uppenbart gynna vissa grupper på andra lika berättigade intressens bekostnad, kunna sedan ske efter praktiska skäl på ena eller andra sättet. Vi skulle därför också kunna finna oss till rätta med det förslag till enmanskretsindelning, som i år framburits af herr Staaff och medmotionärer och där man, med åberopande af faktiskt befintligt motstånd från de tilltänkta blandade kretsarna, föreslår en anordning af tillsvidare 65 stads- och 165 landtrepresentanter. Skola stad och land välja hvar för sig, så finna vi det billigt att städernas totalsiffra fastställas med tanke på de sannolika förhållandena efter några valperioder framåt, helst då därigenom bildandet af icke allt för oformliga stadsvalkretsar så högst väsentligt underlättas. Om vi sålunda, för det fall man vill gå denna väg, bestämdt ansluta oss till förslaget om 65 stadsrepresentanter, gäller däremot själfallet äfven vid detta system vår erinran att enmanskretsar böra införas öfver *hela* linjen, äfven i de stora städerna.

Ett reformkraf, som synes oss vida viktigare än hela frågan huruvida valkretsarna skola anordnas med land och stad åtskillda eller icke, är det s. k. *bostadsbandets* upphäfvande för valbarhet. Kungl. Maj:ts förslag har en af sina bästa sidor i att det i någon mån, genom de stora valkretsarna, lossat på detta bostadsband. Att valmännen böra ha rätt att, därest de själfva så skulle vilja, söka sina kandidater äfven utom sin egen ort, synes oss både principiellt rättvist och praktiskt mången gång af stor betydelse, icke minst med hänsyn till det ur alla synpunkter önskvärda i att alla grupper och partier må vara i tillfälle att i representationen invälja sina för ett sådant uppdrag bäst kvalificerade medlemmar. Man kan vara mycket viss om att rätten att gå utom valkretsen endast i undantagsfall, då särskildt starka skäl föreläge, skulle komma att verkligen tagas i anspråk, men för sådana fall bör den heller icke förvägras. Erfarenheten har också visat att *alla* partier ha samma intresse af

att denna vidgning af valmännens rätt medgifves. Då vi sålunda anse att enmanskretssystem med bibehållet bostadsband skulle påtrycka den stora rösträttsreformen en halfhetsprägel, som väsentligt förringar dess värde, tillåta vi oss föreslå detta bostadsbands fullständiga upphäfvande, hvilket synes kunna ske genom en mycket enkel omredigering af den nuvarande § 19 riksdagsordningen.

Vi bragte dessutom i föl på tal frågan om icke de enkla majoritetsvalen borde hos oss, liksom i flera andra länder skett, särskildt i Tyskland och Frankrike, utbildas med fordran på *absolut majoritet*, eljest omval. Kungl. Maj:t, som uteslutande varit angelägen om sitt proportionella förslags utsikter, har icke heller i denna punkt sedan i föl bragt landet någon som helst utredning. Däremot har en af regeringsförslaget ifriga anhängare, prof. Charlier, i Statsvetenskaplig Tidskrift med stöd af material från Tyskland anställt en del jämförelser mellan de tre olika metoderna: rena majoritetsval — majoritetsval med absolut majoritet och omval (»stickval») — proportionella val. Hans tabeller bekräfta tillfullo hvad man a priori hade skäl att antaga, att nämligen omvalssystemet verkar utjämnande på valresultatet, så att detta i allmänhet bättre än efter de första valens utslag svarar mot de olika meningsgruppernas styrka bland valmännen. »I allmänhet minskas vid den 2:dra omröstningen det största partiets representation», skrifer hr Charlier — och »det största partiet» är i hela hans framställning vargen, som hotar att helt sluka alla de små lammen. »Man kunde därför vara böjd antaga», fortsätter han, »att stickvalen äro ägnade att motverka den här frambällna betänkliga sidan hos vanliga majoritetsval. Och till en viss grad är detta också fallet». Vi taga fasta på detta erkännande. Att hr Charlier sedan ändå finner detta skydd otillräckligt, klagande öfver att »majoriteter på öfver 50 procent af valmanskåren i regel bibehålla sin ställning i alla valkretsarna vid stickval — om sådana öfverhufvud behöfvas», det sammanhänger med hans allmänna fruktan för att majoriteten verkligen skall få ett afgörande inflytande, något som vi däremot anse fullt tillbörligt.

För systemet: absolut majoritet och omval, talar emellertid icke blott dess egenskap att verka rättvist utjämnande på det totala valresultatet. Det är framför allt i hög grad ägnadt att verka politiskt uppfostrande bland valmännen. Hvarje större meningsgrupp kan med detta system under valstriden höja sin egen fana, framlägga och försvara sin egen åskådning, utan att på förhand tvingas att godkänna en kompromisskandidat, hvilken kanhända ingen fraktion egentligen vill ha, men som måste tagas för att icke spela det mest motsatta

partiet segern i händerna. I ett land, där upplysningen om politiska frågor har jämförelsevis så ringa spridning som i Sverige, vore det särskildt värdefullt att i samband med rösträttsreformen en sådan förbättring af själfva valsystemet skedde. Man kan sedan tänka sig olika former för omvalet. I Frankrike t. ex. är äfven andra valet, liksom det första, fullt fritt; hur många kandidater som helst kunna vidhållas, och äfven nya kunna framföras, den enda skillnaden är att då den blir vald, som fått de flesta rösterna. I Tyskland åter är omvalet bundet till de två, som vid första valet kommit högst, men af hvilka ingen nått absolut majoritet. För båda anordningarna kunna finnas skäl; vi lägga icke för vår del någon hufvudvikt vid hvilkendera som utskottet skulle finna sig böra förorda, därest utskottet öfver hufvud vill fästa afseende vid vår framställning i denna punkt. Vi tillåta oss emellertid framlägga ett förslag till omformulering af § 17 riksdagsordningen i anslutning till det tyska omvalssystemet.

Slutligen anse vi oss också böra i vårt förslag upptaga det från alla håll erkända krafvet på en god och valhemligheten fullt tryggande *vallag*.

Med hänvisning till hvad vi sålunda anført tillåta vi oss att föreslå,

att Riksdagen måtte som hvilande till grundlagsenlig behandling för sin del antaga följande förslag till ny lydelse af

Riksdagsordningen.

§ 13.

Andra Kammarernas ledamöter skola till ett antal af 230 väljas för en tid af 3 år. Landet uppdelas härför i 230 valkretsar.

(De närmare bestämmelserna om valkretsindelningen hemställa vi till konstitutionsutskottet att utarbeta, i öfverensstämmelse med ettdera af de alternativ vi ofvan framhållit.)

§ 14.

Valrätt tillkommer en hvar välfrejdad svensk man från och med kalenderåret näst efter det, hvarunder han uppnått tjuguetts års ålder, dock ej

a) den som står under förmynderskap eller är i konkurstillstånd;

b) den som häftar för understöd, hvilket under löpande eller sistförflutna kalenderåret af fattigvårdssamhälle tilldelats honom själf, hans hustru eller minderåriga barn; dock att tillfälligt understöd, som lämnats på grund af sjukdom eller oförvållad arbetslöshet, icke medför valrättens förlust.

Närmare bestämmelser rörande tillämpningen af nu stadgade villkor meddelas i vallagen.

§ 17.

Valen till Andra Kammaren äro omedelbara. Vid dessa val tillkommer hvarje röstande en röst. Den som erhållit absolut majoritet af de afgifna rösterna vare lagligen vald. Har ingen erhållit absolut majoritet skall omval ske mellan de två, som erhållit det högsta röstetalet. Inträffar lika röstetal skilje lotten.

Närmare bestämmelser om valen meddelas i vallagen.

§ 19.

Till ledamöter i Andra Kammaren kunna endast väljas män, som uppnått 25 års ålder samt vid val tillfället äga valrätt inom någon kommun i riket.

De ändringar i öfriga paragrafer, som på grund häraf kunna finnas nödiga, hemställa vi till konstitutionsutskottet att införa.

Stockholm den 22 mars 1905.

Hjalmar Branting.

F. W. Thorsson.

Nils Persson.

Viktor Larsson.

I motionens syfte instämmer:

A. Thylander.